

SKOLEGANG EN GAVE FOR HVEM?

I Uganda er det blevet populært at sende pygmæ-børn på kostskole i forsøget på at 'hjælpe' dem og ændre på deres livsbetingelser. På baggrund af 10 måneders feltarbejde i Uganda diskuter denne artikel, hvordan børn giver en symbolsk og materiel gave til skolerne, udviklingsorganisationerne og nationen ved at indgå i en villighed til at lade sig forandre. Spørgsmålet er dog, om det også er en gave for børnene.

af CLAIR ELISABETH DUNGEY

I begyndelsen af 1990'erne blev batwa-pygmæerne i Uganda tvangsforflyttet fra de regnskove, hvor de havde levet i flere generationer. Batwaerne modtog ingen erstatning, men måtte flytte ud til de områder, som ingen andre ville bebo – en stor del af dem blev derfor jordløse. I dag lever de ofte i dyb fattigdom og kæmper dagligt for at få nok mad og rent drikkevand og er afhængige af NGO'er

(non-governmental organisations), som støtter dem på forskellige måder. Flere nødhjælpsarbejdere i det sydvestlige Uganda fortæller, at batwaerne er blevet socialt diskriminerede i flere generationer og er blevet betegnet som 'vilde' og 'urene', hvorfor de har brug for at tilpasse sig andre for at undgå social diskrimination. Et vigtigt redskab i denne tilpasning er at sende deres børn på kostskole.

Et liv uden for skoven

Flere NGO'er peger på, at batwaernes eksistensgrundlag hænger i en tynd tråd, fordi der kun er 3000 batwaer i det sydvestlige Uganda. Derfor mener de, det er altafgørende, at batwaerne tilpasser sig 'modemiteten', og at der gøres noget netop nu, hvor gennemsnitsalderen for batwaerne er langt lavere end for resten af befolkningen. Som en konsekvens

Leg inden der skulle marcheres i uniformer.

heraf investeres der massivt i udviklings- og skoleprogrammer, hvor batwaerne bliver undervist i alt fra familieplanlægning til hygiejne.

Skolen – et sted med forandring

Der var en hel speciel stemning i klasselokalet på kostskolen. Lige så snart læreren kom ind i det fyldte klasselokale, kiggede eleverne ned i deres notesbøger og skrev af fra tavlen. I det øjeblik

læreren forsvandt ud af klasselokalet, løb børnene oppe på bordene, rundt om i klasselokalet og kiggede forsigtigt ud af vinduet for at se, hvornår læreren vendte tilbage. Læreren Isaac kom marcherende ind i klasselokalet med stramme skuldre og kiggede op i vejret. *"Kan I se mig? Enhver borger i Uganda skal have nogle militære evner. Vi laver nationale kampagner. Vi vil gerne, at I vokser*

op som nationale borgere". To drenge stod foran klassen – den ene af dem var mutwa (ental for batwa) – og marcherede med en pind, alt imens de vendte sig til alle fire sider, som i en militærparade. Børnene sluttede klassen af med at synge nationalsangen. Isaac ønskede at forberede dem til kvindernes internationale kampdag den følgende dag, hvor børnene skulle marchere gennem

Skoler vises frem på kvindernes internationale kampdag

byen for at vise deres forskelligfarvede skoleuniformer.

I mange afrikanske lande er skolegang blevet brugt som en måde at signalere modernitet, udvikling og nationalisme – kort sagt en måde at samle nationen. For eksempel bliver skolebørn i Uganda opfordret til at være stolte medlemmer af nati-

onen, hvilket praktiseres ved at de skal hejse nationalflaget, synge nationalsangen eller gå i parader gennem byen. Skolerne har derfor brug for at have en kategori af børn, som symbolsk kan bidrage til nationens image. På samme måde skal batwabørnene lære at være 'gode' nationale borgere. Parade-øvel-

serne og afsyngningen af nationalsangen er således eksempler på, at skolebørn skal fremstilles som stolte medlemmer af nationen for derved at styrke samme nations image. Dette gælder særligt batwa-børnene, som på grund af deres liv i skoven ofte bliver opfattet som uden for nationen.

Den ideelle målgruppe

Ligesom skolerne har også NGO'erne en interesse i batwa-børnene. De starter ofte med børnene, når de gerne vil ændre batwaernes livsbetingelser, idet de opfattes som nemme at påvirke. Batwa-børn bliver for eksempel sponsoreret af vestlige donorer til at gå på private kostskoler i

Uganda, hvor NGO'erne gør sig forhåbninger om, at skolerne vil ændre batwaernes adfærd og dermed sikre deres overlevelse. Derfor kan det forstås således, at batwaerne faktisk også sikrer organisationernes overlevelse, idet de dermed bliver den ideelle målgruppe for skole- og udviklingsprojekter. Og batwaerne spiller med på, at

de har levet under meget vilde omstændigheder i skoven (skønt mange af dem aldrig reelt har boet i skoven), fordi de dermed kan få adgang til bestemte ressourcer, eksempelvis at sende deres børn på kostskole.

Forældrene bor ofte langt fra skolerne, og det er derfor NGO'erne, som sørger for, at batwa-børnene får mad og materialer på skolen, bliver hentet og bragt, samt modtager støtte, hvis de skal på hospitalet.

Fra 'vild' til 'civiliseret'

Spørgsmålet er, hvordan social forandring kommer til udtryk i forskellige institutioner, der prøver at civilisere batwa-børnene i en bestemt retning. Flere af de lærere, som underviste på en lokal skole, hvor en del af batwa-børnene blev sponsoreret til at gå, påpegede, at det var vigtigt, at batwa-børnene ikke havde for meget kontakt med deres forældre, som kunne påvirke dem med utilsigtet adfærd.

Det var derfor skolen, der blev opfattet som en slags forælder, der skulle sørge for, at batwa-børnene blev 'civiliserede' og lærte at blive ligesom andre børn. Ifølge lærerne gik batwa-børnene fra 'vilde' til mere 'civiliserede', modsat deres forældre, som stadig levede under 'vilde omstændigheder'. Det kom for eksempel til udtryk ved, at batwa-børnene skulle lære om renlighed samt deltage i skolens aktiviteter uden at udeblive. På skolen lagde de vægt på, at batwaerne skulle påvirkes til at have en tro, idet de ofte kom fra hjem, hvor de ikke praktiserede at gå i kirke.

Kan vi på denne baggrund forestille os, at skoleverdenen er dybt

afhængig af at have kategorier af børn, som både kan give penge og symbolske returgaver til skolen og nationen?

Skolegang – en returgave

I det berømte værk 'Gaven' beskriver Marcel Mauss, hvordan der altid er en forpligtelse til at give, modtage og gengælde en gave. Mauss påstår, at der altid ligger en forventning om, at man skal give noget retur uanset, om det forekommer på et senere tidspunkt i livet. For eksempel vil der være en forventning om, at man giver nogenlunde det samme retur i julegave til en person, som har givet noget til én. Hvis man giver for store gaver, kan det blive opfattet som ugenerøst, da modtageren måske ikke er i stand til at gengælde gaven. Hvis man giver for lidt tilbage, viser man derved, at man ikke er interesseret i at opretholde en social kontakt. Mauss beskriver, hvordan arbejderen vier sit liv til arbejdsgiveren, hvorved han sælger sig selv. På den måde kan samfundet skyldes noget til arbejderen i form af en sikkerhed om, at arbejderen får støtte i tilfælde af arbejdsløshed, sygdom eller død.

Hvis man antager, at skolegang kan blive opfattet som en gave, kan man blive fristet til at tro, at det er skolen, der giver viden til børn, som senere i livet føler sig forpligtet til at give noget igen. Men måske handler det for børnene ikke så meget om at de føler sig forpligtet til at give noget igen – når de træder ind på skolen, har de allerede 'givet sig selv'. De giver faktisk allerede en gave til skolen ved at være brikker i et større spil, hvor de skal lære om disciplin, nationalisme og helt bestemte måder at opføre sig på.

En gave til skole, nation og NGO

Batwa børn går i skole, fordi de faktisk får forskellige ressourcer ud af det, men for dem handler det måske mindre om at tilbagebetale en gave, men snarere om at få en gave. Mange af børnene var fascinerede af den viden og de ressourcer, de kunne få fra skolen. De deltog i bibelgrupper i skolen, men praktiserede stadig ikke at gå i kirke derhjemme. For mange af børnene var det alt afgørende, at de faktisk fik noget at spise, når de var i skole, modsat derhjemme, hvor de var nødsaget til at gå rundt og lede efter kartofler i opgravede marker eller tigge fra forbipasserende turister.

Tilbagebetalingen foregår, men mest fordi skolerne sørger for, at der er børn, som skal opføre sig på helt bestemte måder. Det, at børnene er parate til at lade sig forandre, kan måske blive opfattet som en gave. Når barnet træder ind i skolen, eksisterer der allerede en kategori af børn, som både kropsligt og menneskeligt bliver opfordret til at være på bestemte måder. Det er her vigtigt at påpege, at børnene ikke altid rettede sig efter reglerne. Nogle af børnene løb for eksempel væk fra skolen for at komme hjem til deres forældre, men vendte tilbage til skolen igen.

Min pointe er således, at skolegang kan blive opfattet som en gave både til nationen, skolen og NGO'erne. Som beskrevet i det foregående gav børn helt konkret en symbolsk gave til nationen ved at lære bestemte kropslige måder at være på, fx ved at marchere i klassen.

Privatskolen modtog helt konkret skolepenge fra vestlige sponsorer for at undervise batwabørn, hvorimod der var forældrebetaling for andre etniske skolebørn. Det var et krav fra vestlige sponsorer, at batwaerne fik lov til at være i de klasser, hvor de

Leg på legepladsen.

egentlig ikke hørte til fagligt for at undgå forskelsbehandling. Selvom batwa-børnene fik viden og ressourcer på skolen, var det meget få af børnene, som havde tillært sig færdigheder i at læse og forstå, hvad de skrev af fra tavlen. Når de skulle testes havde de således

svært ved at svare rigtigt, idet de ikke kunne læse opgaverne. Her ved bidrog batwaerne til skolens eksistens, idet de ofte dumpede til eksamen og derved blev længere på skolen.

NGO'erne arbejder tit sammen med skolerne og besøger dem

jævnligt. Det var for eksempel en helt bestemt NGO, som var ansvarlig for at opbevare batwaernes skoleuniformer og genstande, som de havde samlet i en metalkasse. Der var en frygt for, at børnene ville ødelægge deres tøj, skolehæfter og genstande, hvis de fik lov til

Skolegården.

at tage det hjem. Men måske handler det for NGO'erne om at udøve en vis kontrol over for børnene – når de opbevarer deres ting, skaber de også en motivation til, at børnene kommer tilbage til skolen, og at NGO'en bliver ved med at have projektbørn.

Uopfyldte drømme?

I en nyere artikel omkring skolegang i Melanesien, foreslår Marilyn Strathern, at skoler låner børn til bestemte formål. Hun påpeger, hvordan skolebørn ofte bliver lånt for at fremme skolens image, og har svært ved at vende tilbage

til deres forældre, idet de bliver forandret for altid. Selvom forældrene måske får nogle materielle ressourcer ud af det, bliver børnene afhængige af skolen og lærerne, idet de bliver brødfødt med mad, men også med viden om bestemte måder at opføre sig

på. På samme måde er børn også med til at brødføde skolen ved symbolsk at give noget til skolen ved at synge nationalsangen, for eksempel. Strathern peger på et dilemma, som er centralt i mit feltarbejde. Måske er børnene lånt uden nogensinde at være i stand

til at opfylde de ønsker og drømme, som skolegang lover. Bliver de fanget et sted midt i mellem?

Oftede drømmer batwa-børn om en anderledes fremtid med adgang til ressourcer og muligheder for at brødføde deres familie og de bliver derved brikker et i et større spil, hvor de dog også modtager viden og ressourcer. Spørgsmålet bliver dog, om batwa-børnene kan opfylde de drømme, som skolen giver forhåbninger om. Der er meget stor arbejdsløshed i Uganda og desuden dropper mange af batwa-børnene ud, allerede inden de har gennemført deres skoleforløb. Når der derved kun er meget få, som faktisk har formået at komme igennem grundskolen, kan man undre sig over, om de i virkeligheden bliver brikker i et større spil, hvor de bliver symboler for nationen, projektbørn for NGO'er samt skolebørn, der giver skolepenge til forskellige private kostskoler. Skolen giver viden til børnene, men sikrer sig også at de får både penge og bestemte typer adfærd retur. ■

Læs mere:

Mauss, M. 2002 [1923]. *The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies*. London: Routledge.

Strathern, M. 2011. 'Sharing, Stealing and Borrowing Simultaneously'. *Ownership and Appropriation* 47: 23-41.

CLAIRE ELISABETH DUNGEY ER PHD-STUDERENDE VED AFDELINGEN FOR AN-TROPOLOGI OG ETNOGRAFI I AARHUS. HUN HAR UDFØRT FELTARBEJDE I UGANDA TO GANGE OG FORSKER I, HVORDAN BØRN OG UNGE OPLEVER AT GÅ PÅ SKOLEINSTITUTIONER.

alle fotos af forfatteren